

สารบัญ

คำนำ	8
นครแพร์ จากอดีตมาปัจจุบัน	11
ศรีศักร วัลลิโภคม	
พื้นที่ทางวัฒนธรรม	13
ภูมิวัฒนธรรมของนครแพร์	19
นิเวศวัฒนธรรม	35
ภูมิเนเวศวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ	
และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	43
วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ	
◎ ภูมิเนเวศวัฒนธรรม	44
ภูมิเนเวศ “แพร์”	44
เทือกเขาและที่สูง	47
ลำน้ำสำคัญ	48
แอ่งที่ราบ	51
บ้านเมืองในภูมิเนเวศ “แพร์”	52
แอ่งที่ราบเมืองแพร์	52
• เมืองสอง	52
• สะเอียบ	52
• เวียงแพร์และป่าแดง-ช่อแฮ	59
แอ่งที่ราบเมืองลองและแอ่งที่ราบวังจั่น	70
• เวียงต้า	76
• แอ่งที่ราบวังจั่น	83
นิเวศวัฒนธรรมและชีวิตวัฒนธรรมในเมืองแพร์	83
โครงสร้างทางกายภาพของเมือง	85
• “เมฆ” คือกำแพงเมืองแพร์	87
• คูเวียงที่เรียกว่า “น้ำคือ”	89
• ประตูเมือง	90
• คู่มเจ้าหลวง	97
• สนามหลวง	98
• วัดและบ้าน	99
• สะดือเมืองหรือหลักเมือง	104

• ตลาด	105
• คอกหรือคูก	106
• หอผี	106
• ป่าช้า	106
• บึงน้ำ	108
• น้ำบ่อขุด	110
• พื้นที่การเกษตร	111
• พระธาตุศักดิ์สิทธิ์	112
• เจ้าพ่อผีด่าน ผีใหญ่ต้นน้ำศักดิ์สิทธิ์ของเมืองแพร่	113

วัดและชุมชนในเวียงแพร่ :

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชาวเมืองแบบโบราณ	115
---	-----

• วัดศรีชุม	116
• วัดหลวง	118
• วัดพระนอน	120
• วัดหัวข่วง	122
• วัดพงษ์สุนันท์	124
• วัดพระร่วง	124
• วัดศรีบุญเรืองหรือวัดสี่ตอ	126
• วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร	130

ผู้คนและการทำมาหากิน	134
----------------------	-----

• กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมืองแพร่	134
• การตัดต้นไม้	139
• พื้นที่ราบ “นา-ไร่-สวน”	144
• สวนเมี่ยง	155

หายนะแผ่นดินถล่ม/โคลนถล่ม	159
---------------------------	-----

สรุป

◎ ระบบความเชื่อ	166
-----------------	-----

การนับถือผีและการควบคุมนิเวศวัฒนธรรมโดยอำนาจเหนือธรรมชาติ	167
---	-----

ผีเมือง	168
---------	-----

• สะดือเมืองหรือหลักเมือง : การสร้างผีเมืองยุคใหม่	169
• การแปลงผีเมืองเป็นเจ้าพ่อของชาวเมืองเชื้อสายจีน	172
• ตูบผีและผีเจ้าพ่อต่าง ๆ ในเวียงแพร่	175
• ขุนลัวะอ้ายก้อม : เจ้าพ่อหลวงของชาวป่าแดง-ช่อแฮ	176

ผีบ้าน	
• ผีหอผีเฮือน-ผีปู่ผีย่าหรือผีบรรพบุรุษ	178
ผีขุนน้ำ-ผีขุนเขา	182
• เจ้าพ่อผาค่าน ผีใหญ่ต้นน้ำศักดิ์สิทธิ์	183
พุทธศาสนาและการจัดระเบียบความเชื่อท้องถิ่น	185
ตำนานพระเจ้าเลียบโลกและการเข้ามาของพุทธศาสนา	185
• ตำนานพระเจ้าเลียบโลก/ตำนานพระธาตุช่อแฮ	186
• การเข้ามาของพุทธศาสนาและกลุ่มคนดั้งเดิม	190
อำนาจผีบารมีสงฆ์/อำนาจพระคณะสงฆ์	191
• อำนาจผีบารมีสงฆ์ : การประสานความเชื่อในสังคมเมืองแพร่	192
• อำนาจพระคณะสงฆ์ : จาริตของสงฆ์ล้านนาที่ถูกกลืนกลายจากพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์	197
• พุทธศาสนจักรเมืองแพร่	210
สรุป	
◎ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น	211
ประวัติศาสตร์โบราณคดี	212
แพร่ : เมืองล้านนาทางฝั่งตะวันตก	213
ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ : ความคลุมเครือระหว่างตำนานและประวัติศาสตร์	217
ประวัติศาสตร์สังคม	220
เมืองแพร่ในฐานะหัวเมืองประเทศราชของสยาม	221
เหตุการณ์เงี้ยวปล้นเมืองแพร่	225
สัมปทานป่า	233
• การจัดการป่าไม้โดยรัฐบาลจากกรุงเทพฯ	237
• ป่าไม้สักเมืองแพร่	241
• สัมปทานป่า โรงบ่มใบยา ฐานเศรษฐกิจของชนชั้นนำ/สวนเมี่ยง	
ในป่าร้างคือการปรับตัวของชาวบ้านกับทรัพยากรที่หลงเหลือ	149
ท้องถิ่นนิยมเมืองแพร่	151
ปฏิบัติการ “เจ้าหลวงของเราไม่ใช่กบฏ”	153
สรุป	168
เชิงอรรถ	269